

Granbarkborre i skyddad natur 2023

Redovisning av länsstyrelsernas
uppdrag i regleringsbrevet

Länsstyrelserna

Titel: Granbarkborre i skyddad natur 2023
Författare: Jesper Witzell
Länsstyrelser: Blekinge, Halland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Skåne, Stockholm, Södermanland, Uppsala, Värmland, Västmanland, Västra Götaland, Örebro och Östergötland
Diarienummer: 2479-2023
Utgivningsår: 2023
Omslagsbild: MostPhotos

Sammanfattning

Granbarkborren gör stor skada på granskog och under senare år har angreppen varit mycket omfattande. Det innebär att naturvärden påverkas och stora ekonomiska värden går förlorade. Berörda länsstyrelser har i uppdrag att redovisa vilka åtgärder de har vidtagit för att hantera granbarkborrar i naturreservat och andra skyddade områden. Denna rapport sammanfattar länsstyrelsernas arbete under 2023.

Länsstyrelserna bedömer att svårigheterna med att hantera granbarkborre i skyddade områden fortsatt är mycket stora i Östergötland, Södermanland, Stockholm, Uppsala och Västmanlands län. Söder och väster därom är angreppen mindre och varierande. I stora delar av Götaland samt i Värmlands län minskar problemen.

Länsstyrelserna följer upp och planerar arbetet med granbarkborre efter omfattningen på angrepp, spridningsrisk, naturvärden och mål för respektive område. En mångfald av metoder används, till exempel fältbesök, sökhund och fjärranalys med drönare eller helikopter. I beslut om nya områdesskydd införs skrivningar som ger möjligheter att hantera oönskade angrepp av granbarkborre. Skötselåtgärder som riskerar att bidra till ökade angrepp i skyddade områden, till exempel ringbarkning av gran, genomförs inte.

De negativa effekterna på granskogarnas naturvärden har ökat i och med att barkborreangreppen ökat. I de nu värst drabbade områdena finns höga naturvärden knutna till granskog. I kalkbarrskogar, naturskogar och skogsbeten går naturvärden förlorade. Samtidigt har andra naturvärden gynnats genom till exempel ljusare och luckigare skog, mer död ved och bättre förutsättningar för grova tallar och lövträd.

När det gäller tillgänglighet för friluftslivet är det fortsatt problem med granbarkborreangripna träd längs vandringsleder och vid rastplatser. Samtliga länsstyrelser arbetar med trädsäkring samt med information om risker till besökare. I några län har vandringsleder behövt stängas.

Växjö den 30 november 2023

Jesper Witzell, chef för naturförvaltningsenheten i Kronobergs län

Innehåll

GRANBARKBORRE I SKYDDAD NATUR 2023.....	1
SAMMANFATTNING	3
UPPDRAGET.....	7
Bakgrund	7
Genomförande	7
Övergripande lägesbild	8
Skåne	9
Halland	9
Blekinge.....	9
Kalmar	9
Kronoberg.....	9
Jönköping	9
Östergötland.....	9
Västra Götaland	9
Södermanland.....	10
Stockholm	10
Uppsala	10
Västmanland.....	10
Örebro	10
Värmland.....	10
Dalarna.....	10
Gävleborg.....	10
Västernorrland	11
Administrativa åtgärder.....	11
Dispens för markägares egna åtgärder	11
Förebyggande åtgärder	11
Kartläggning och analys	11
Avverkning och gallring som förebyggande åtgärd	12
Bekämpningsåtgärder	12

Feromonfällor.....	12
Fångstvirke.....	13
Maskinell avverkning och barkning	13
Manuell avverkning och barkning.....	13
Övriga åtgärder.....	13
Frågor och samtal	13
Kommunikationsinsatser	13
Påverkan på annat naturvårdsarbete och metoder	14
Påverkan på naturvärden och kulturmiljövärden.....	14
Få negativa effekter av skötselåtgärder	15
Säkerhetsarbetet fortfarande viktigt	15

Uppdraget

Länsstyrelserna ska redovisa vilka aktiva, direkta respektive förebyggande åtgärder de har vidtagit för att minska spridningen av granbarkborrar från skyddade områden i de län som omfattas av Skogsstyrelsens bekämpningsområde. Uppdraget ska senast den 1 december 2023 redovisas till Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet). Länsstyrelsen i Kronobergs län ska samordna uppdraget.

Bakgrund

Sedan 2021 har länsstyrelserna gjort en gemensam redovisning av sitt arbete till regeringen med åtgärder mot granbarkborre. Bakgrunden är att staten behöver ta ett tydligt ansvar för sina skogar. Det finns också ett behov av samordning och en önskan om ett samlat underlag. Länsstyrelsen i Kronoberg har uppdraget att samordna redovisningen.

Länsstyrelsernas utgångspunkt i hanteringen av granbarkborre i naturreservat och andra skyddade områden bygger på bedömningar, inventeringar och uppföljning. Åtgärder prioriteras utifrån:

- » regelverk för det skyddade området
- » åtgärders effektivitet
- » risk för skada på naturvärden
- » om åtgärderna kan vara positiva för naturvärden
- » risk för spridning till omgivande marker
- » om åtgärder görs i omgivande marker
- » säkerhet för besökare

Genomförande

Arbetet har bedrivits genom en samordningsgrupp där berörda länsstyrelser (de områden som ingår i Skogsstyrelsens bekämpningsområde) ingår samt Länsstyrelsen i Halland. Länsstyrelsegruppen har haft ett möte och därutöver har hållits ett myndighetssamordnande möte med Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket angående granbarkborrar i formellt skyddade områden. I oktober genomfördes ett webinarium - "Vad säger forskningen om åtgärder mot granbarkborre" - där forskaren Martin Schröder, SLU, presenterade den kunskapssammanställning som görs för Naturvårdsverket inom ramen för deras regeringsuppdrag.

Skåne

Problemen i skyddade områden är närmast obefintliga. Skåne saknar naturreservat där värdena är knutna till gran och avverkar därför gran där det behövs. Angreppen är dessutom minskande.

Halland

I Halland är det få angrepp och små problem. De få angrepp som förekommer har inte krävt riktade åtgärder. Hallands län ingår inte i bekämpningsområdet men ingår ändå i länsstyrelsernas samarbetsgrupp för arbete mot granbarkborre.

Blekinge

Situationen i Blekinge har förbättrats avsevärt under 2023. Avverkning av gran fortsätter enligt skötselplaner.

Kalmar

Fortfarande finns det angrepp och ett aktivt arbete bedrivs. Störst skador finns i områden med hög andel likåldrig gran men angreppen minskar tydligt.

Kronoberg

Angreppen har fortsatt att minska. I enstaka skyddade områden dyker angrepp upp på nya ställen. Arbetet fokuseras på kalkbarrskog i östra delen av länet.

Jönköping

Angreppen är relativt begränsade. Det finns en tendens att angreppen styr över mot äldre träd i naturreservat vilket riskerar medföra att framtida bestånd av grov död ved äventyras.

Östergötland

Ett fortsatt svårt läge där angreppen är ungefär lika stora som 2022. I åtskilliga naturreservat har i princip all gran dött. Man har många reservat där naturvärdena har påverkats negativt. Arbetet med trädsäkring är fortsatt omfattande. Konflikt mellan myndigheter och skogsbruk om lämpliga bekämpningsmetoder.

Västra Götaland

I jämförelse med föregående år har man en stor minskning av angreppen i länets östra delar. I norra delen (Dalsland) finns stora angrepp i både tidigare angripna områden och i hittills oskadade områden.

Södermanland

Länet har fortsatt stora angrepp, ungefär i samma omfattning som 2022. I vissa naturreservat finns inga begärliga granar kvar och där har angreppen klingat av. I förra årets rapportering fanns en felaktig uppgift om att all gran var död i hundratalet reservat. Så allvarlig var dock inte situationen. De omfattande granbarkborreskadorna är inte ett isolerat problem för naturreservaten utan att angrepp finns överallt. Det är nu uppenbart att utbrottet kommer att fortsätta i flera år framöver.

Stockholm

Angrepp på samma nivå som under 2022. Det största problemet är att kalkbarrskogarnas värden hotas. Länsstyrelsen har ett fortsatt omfattande arbete med trädsäkring i välbesökta naturreservat.

Uppsala

Fortfarande utbredda skador i hela länet. Helikopterinventering i slutet av 2022 visade att varken antalet angrepp eller storleken på enskilda angrepp ökat så mycket som befarat. Summeringen av läget 2023 är osäker eftersom det av budgetskäl inte varit möjligt att följa utvecklingen på samma sätt som tidigare.

Västmanland

Angreppen är fortfarande omfattande och spridda både i och utanför skyddade områden. Svårt att se att de åtgärder som genomförts tidigare år på ett betydande sätt bidragit till att minska angreppen. Under 2023 har kraftigt minskade anslag till skötsel och åtgärder inom skyddad natur bidragit till att granbarkborreåtgärder prioriterats ner.

Örebro

Förmodligen inga omfattande förändringar av läget. Länsstyrelsen har under 2023 inte kunnat upprätthålla tidigare års inventeringar och har därför en mer osäker uppfattning om läget i länet.

Värmland

Angreppen bedöms minska. Insatser 2023 har huvudsakligen omfattat trädsäkring och information till besökare om risk för farliga träd.

Dalarna

Dalarnas län har ej redovisat 2023 och ingår inte i bekämpningsområdet.

Gävleborg

Länsstyrelsen i Gävleborg har ej redovisat 2023. Gävleborgs län ingår inte i bekämpningsområdet.

Västernorrland

Länsstyrelsen i Västernorrland har ej redovisat 2023. Västernorrlands län ingår inte i bekämpningsområdet.

Administrativa åtgärder

Flertalet länsstyrelser har under tidigare år gjort en översyn av reglerna i skyddade områden och deras konsekvenser för att kunna bekämpa pågående angrepp. Möjligheter till bekämpning inarbetas regelmässigt i föreskrifter när nya skydd (till exempel nya naturreservat) bildas.

Under 2023 har inga län beslutat om nya administrativa åtgärder till exempel ändringar eller tillägg till befintliga föreskrifter för skyddade områden.

Södermanland har haft ett fall där man beslutat om undantag från gällande föreskrifter för att möjliggöra åtgärder mot granbarkborre.

Uppsala, Stockholm, Västra Götaland och Östergötland har haft samrådsärenden angående avverkning av granbarkborreangripen skog i eller i anslutning till Natura 2000-områden. Samtliga länsstyrelser kommunicerar löpande med markägare. Det sker inte alltid som formella samråd utan oftare i en dialog.

Dispens för markägares egna åtgärder

Under 2023 har ingen dispens beviljats. Kalmar län förtydligar att ingen dispensansökan inkommit.

Normalt har markägare i skyddade områden möjlighet att genomföra åtgärder, förutsatt att det harmonierar med syfte och mål för området. Merparten av åtgärder görs alltså utan dispens, men genom en dialog med länsstyrelserna.

Förebyggande åtgärder

Kartläggning och analys

Samtliga länsstyrelser har tidigare gjort en översiktlig riskanalys angående angrepp och spridning av granbarkborre i skyddade områden. Flertalet länsstyrelser har gjort detta på all eller nästan all granskog i skyddade områden.

Flera länsstyrelser påpekar att den begränsade ekonomiska situationen för förvaltningen av skyddad natur 2023 har medfört att arbetet med kartläggning av pågående barkborreangrepp har prioriterats ner. Tio län har inventerat 30 procent eller mindre av det som bedöms som riskskog

i länets naturreservat. Kronoberg, Kalmar, Halland och Värmland har enbart inventerat enstaka objekt.

Länsstyrelsen Södermanland har täckt samtliga reservat med hjälp av förändringsanalys i ArcGIS. Stockholm täcker tjugo reservat med helikopterinventering. Även länsstyrelsen Uppsala har inventerat 75 procent av granskogen i skyddade områden sedan senaste rapporteringen och 100 procent sedan 2019.

Liksom under tidigare år har kartläggningen skett med flera olika metoder. Förutom fältbesök har de olika länsstyrelserna använt sig av sökhundar, drönare, helikopter, GIS och förändringsanalys som Skogsstyrelsen erbjuder.

Nivån på kartläggningen varierar och anpassas efter andelen granskog, möjlighet till bekämpning utifrån gällande föreskrifter samt avstånd till privata fastighetsägares skogar utanför skyddad natur.

Avverkning och gallring som förebyggande åtgärd

Under 2023 har nio av de fjorton i rapporten ingående länsstyrelserna genomfört avverkning som förebyggande åtgärd mot angrepp och spridning av granbarkborre. Det handlar i de flesta län endast om enstaka avverkningar och granen avverkas inom det ordinarie restaureringsarbetet för att gynna lövskog. Södermanland är det län som genomfört flest gransaneringsåtgärder och uttalat prioriterar dessa med tanke på framtida spridningsrisker för granbarkborre.

Bekämpningsåtgärder

Flera länsstyrelser trycker på svårigheten att prioritera bekämpningsåtgärder. Länsstyrelsen i Västmanland utvecklar detta: ”En följd av att anslagen för åtgärder och skötsel av skyddade områden inför året har skurits ner, har blivit att vi har valt att prioritera ner genomförandet av oftast mycket kostnads- och tidskrävande bekämpningsåtgärder. Till exempel har vi inte använt oss av feromonfällor eller fångstvirke för att bekämpa granbarkborre. Vi har inte heller genomfört maskinell avverkning av stående angripna granar eller tagit ut vindfällan för att minimera risker. Inte heller har vi valt att bekämpat angrepp genom manuell fällning och barkning”.

Feromonfällor

Under 2023 har länsstyrelserna inte använt feromonfällor i samma utsträckning som tidigare. Nio län har inte alls använt fällor, fyra har använt enstaka fällor och endast V Götaland har använt fällor i något större omfattning – 219 fällor placerade i fyra naturreservat.

En länsstyrelse har använt fällor som övervakningsmetod för att kunna kontrollera svärmningstidpunkt.

Fångstvirke

Fångstvirke har i stort sett inte använts under 2023. Länsstyrelsen Jönköping har placerat fångstvirke utanför det skyddade området. Blekinge har inte arbetat med regelrätt fångstvirke men tagit ut vindfällan sent i maj för att på så sätt få med en del barkborrar ut ur skogen.

Maskinell avverkning och barkning

Maskinell avverkning med uttag eller med maskinell barkning har gjorts av sju länsstyrelser i totalt 37 naturreservat. Flera länsstyrelser barkar granstammar där de inte får ta ut veden enligt gällande regelverk och där det finns arter som gynnas av död granved.

Manuell avverkning och barkning

Åtta länsstyrelser har använt manuell fällning och barkning. Metoden används där uttag inte får göras eller där det är svårt att komma till med maskin utan att skada naturvärden. I några län görs barkning och kapning också av vindfällan på de platser som är högst prioriterade för att minska spridning.

Övriga åtgärder

Frågor och samtal

Även under 2023 har antalet frågor och samtal från markägare och allmänhet varierat stort inom bekämpningsområdet.

Länsstyrelser som fått färre samtal är Skåne, Blekinge, Halland, Kalmar, Kronoberg, Jönköping, Östergötland, Västra Götaland och Västmanland.

Södermanland, Stockholm, Uppsala, Värmland och Örebro har haft betydligt fler samtal och fått lägga mer tid. Detta korrelerar i stort sett med angreppens utbredning och med tidigare kommunikationsinsatser.

Kommunikationsinsatser

Flera länsstyrelser har gjort kommunikationsinsatser, till exempel webb- och pressinformation i olika former samt genom medverkan i radio och tv. Informationsmöten, exkursioner, samarbeten med skogsägarföreningar och brevutskick till markägare har också gjorts i en del län.

Påverkan på annat naturvårdsarbete och metoder

Liksom tidigare år har angrepp av granbarkborre i vissa fall gjort att bekämpning av gran fått fart i områden med naturvärden knutna till andra trädslag. Tolv av de fjorton länsstyrelserna gör anpassningar av naturvårdsarbetet. Endast Skåne och Hallands län har oförändrade skötselmetoder då de inte har några reservat med stor graninblandning.

Länsstyrelserna undviker ringbarkning av gran eftersom de är noga med att barka kvarlämnat granvirke för att oskadliggöra det som yngelmateriäl för granbarkborre. Detta medför att det krävs mer arbete för att friställa lövträd, till exempel på grund av barkning eller uttransport av virket. Länsstyrelsen i Stockholm och Kalmar har, som exempel, ändrat sina skötselmetoder genom att avstå från friställning av lövträd om granvirket inte kan transporteras ut. Också andra skötselåtgärder som riskerar generera yngelmateriäl undviks.

Genomgående undviks plock- och luckhuggning av gran samt metoden att fälla och lämna granvirke på grund av problematiken med granbarkborre. Uppsala län anpassar även tidpunkten för åtgärder i kalkbarrskog. De nämner också att det blir mindre behov av åtgärder som gynnar naturvärden knutna till asp, vilket beror på att granar runt asparna dör på grund av granbarkborreangrepp.

Endast Jönköpings och Södermanlands län uppger att angrepp av granbarkborre påverkar länsstyrelsens arbete med naturvårdsbränning. Södermanlands län uppger att områden med tidigare bränningsbehov är inte längre relevanta eftersom granbarkborre dödat granar i området och därmed har givit tallarna som skulle gynnats av bränning bättre förutsättningar.

Påverkan på naturvärden och kulturmiljövärden

En fördjupad analys av hur skyddade områden påverkats negativt av granbarkborre ingick i fjolårets rapport.

Även 2023 anser de flesta länsstyrelserna att det finns skyddade områden i deras län som påverkats negativt av barkborreangreppen.

I några län finns det skyddade områden där all gran och därmed naturvärden kopplade till gran har försvunnit eller områden där all äldre gran eller en stor del därav kommer att dö.

Förluster av naturvärden rapporteras för naturtypen Näringsrik granskog. I dessa områden förloras förutsättningarna för värdefulla marksvampar. När skogen glesas ut påverkas också mikro- och lokalklimat på ett för fuktkrävande mossor och lavar negativt sätt.

Fortsatt framhåller flertalet län den problematik som finns i

kalkbarrskogar om all äldre gran och svamparnas mykorrhiza dör. Till exempel lyfter Stockholms län fram att situationen är oroande i synnerhet för äldre kalkbarrskogar i Roslagen.

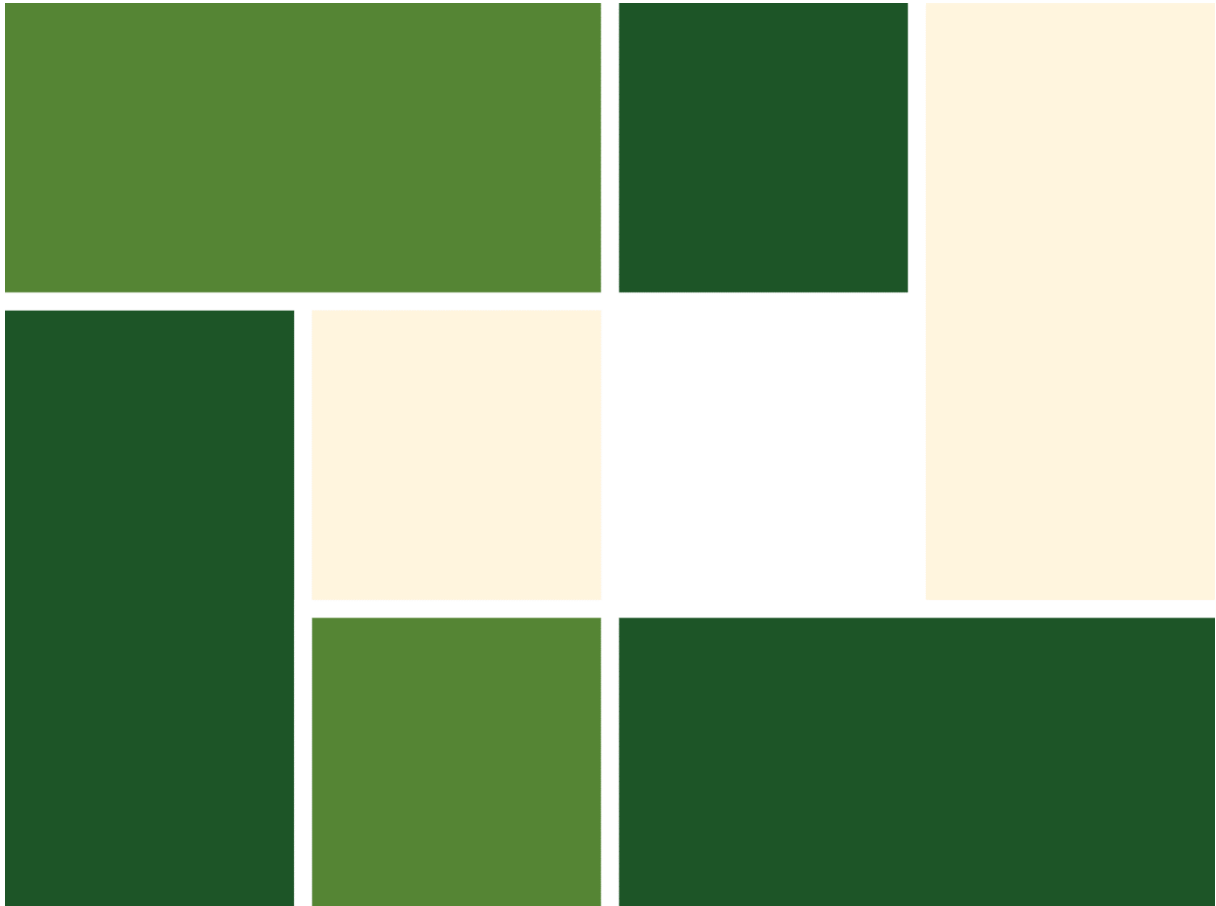
Angrepp av granbarkborre orsakar också positiva effekter på naturvärden. I angripna skogar ökar luckigheten liksom mängden död ved. Värdefulla lövträd och tallar undviker att utskuggas av gran, och arter knutna till levande lövträd och tall gynnas därmed.

Få negativa effekter av skötselåtgärder

Liksom i fjol bedöms bara enstaka åtgärder som gjorts mot granbarkborre varit negativa för natur- och kulturmiljövärden. Kronobergs län anger att sanerande avverkning i kalkbarrskog riskerat skada marksvampfloran. Stockholms län anger att det har blivit skador på naturmiljön i ett område där man avverkat angripen skog.

Säkerhetsarbetet fortfarande viktigt

Även 2023 rapporterar alla länsstyrelser utom Skåne och Halland att man utfört trädssäkringsarbete i skyddade områden på grund av granbarkborre. För de flesta länen är omfattningen betydligt mindre än under 2022. Södermanland och Stockholm utför dock fortfarande ett omfattande arbete med trädssäkring. I Södermanland, Stockholm och Värmland har länsstyrelserna av säkerhetsskäl tvingats

Länsstyrelserna

www.lansstyrelsen.se